
Groene schoolpleinen

Workshop programma - onderhoud, beheer en gebruik

25 mei 2015

The logo features a green plant stem with two leaves on the left side. To the right of the stem, the words 'Groene', 'school', and 'pleinen' are stacked vertically in a green, sans-serif font. The 'o' in 'school' is red.

Colofon

Deze *Workshopmap Groene Schoolpleinen – onderhoud, beheer en gebruik* is in opdracht van Fonds 1818 samengesteld door Alice Koenen.

De map is tot stand gekomen in samenwerking met: Elize Boerman (ElemenTree) en Mariette Nijssen (NME Den Haag), Marian Kathmann, Els Witte (Springzaadregio Leiden en de Bollenstreek), Maaïke Kentie (Springzaadregio Zoetermeer), Marianne van Lier en Willy Leufgen (Stichting Oase / Springzaad).

Overnemen van tekstdelen is toegestaan, mits met bronvermelding.

Mei 2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
Introductie	4
Doelstelling workshops	5
Doelgroep	5
Inhoud workshops	6
Inventarisatie	7
Workshop 1	8
Workshop 2	9
Workshop 3	10
Extra workshops	11
Resultaten	12
Bijlage 1 - voorbeeld voor spel bij workshop 1	13
Bijlage 2 - vragenlijst bij workshop 2	14
Bijlage 3 - natuuractiviteiten bij de workshops	15
Bijlage 4 - bronvermelding	16
Bijlage 5 - voorbeeld kalender (alle groepen)	17
Bijlage 6 - informatiemateriaal voor de scholen	
Inhoud basismap 'Ons Groene Schoolplein'	19
Inhoud koffertje 'Ons Groene Schoolplein'	19

Introductie

In 2010 is Fonds1818 gestart met het programma 'Groene schoolpleinen' waarbij scholen een subsidie konden aanvragen van maximaal € 25.000,- om hun groene schoolplein te realiseren. Het programma is gestart in de regio Leiden en is in de daaropvolgende jaren in de tweede regio (Den Haag) en derde regio (Delft en Zoetermeer) van start gegaan.

In aanvulling op het succesvolle Groene Schoolpleinen Programma heeft Fonds1818 een workshopprogramma ontwikkeld. De workshops 'Onderhoud, beheer en gebruik van groene schoolpleinen' worden aangeboden aan de scholen die al een eind gekomen zijn met de realisatie van hun plein. Er is gebleken dat er een grote behoefte bestaat binnen de scholen aan ondersteuning bij het onderhoud en beheer en aan input voor lesmethoden op het schoolplein. In 2014 is een start gemaakt met de workshops, inmiddels hebben bijna 30 scholen het programma succesvol afgerond. De uitvoering is in handen van Stichting Elementree (voor Den Haag) en Stichting Springzaad (voor Leiden en de Bollenstreek, Zoetermeer e.o. en Delft e.o.).

Doelstelling workshops

Na het volgen van de drie workshops hebben de scholen meer overzicht en meer inzicht verkregen omtrent het gebruik en het beheer van hun groene schoolplein.

Scholen hebben overzicht door middel van:

- een beheer- en beleefkalender voor de gehele school
- en/of een beheer- en beleefkalender voor de afzonderlijke groepen

Scholen hebben meer inzicht gekregen:

- verdeling van de taken over de groepen 1-8
- beheeractiviteiten door het jaar heen
- voorbeelden van educatieve activiteiten op het schoolplein

De school heeft minimaal vijf betrokken ouders/leerkrachten die:

- de beheer- en beleefkalender kunnen bijhouden/vervolmaken
- een deel van het onderhoudswerk zelf kunnen uitvoeren
- de diverse taken zo nodig aansturen/initiëren
- kennis en vaardigheden hebben om kinderen te begeleiden bij beheer- en beleef opdrachten op het plein

Doelgroep

De bedoeling is dat de deelnemers ook daadwerkelijk betrokken zijn bij het groene schoolplein. Mogelijke deelnemers zijn:

- één of meer leerkrachten (uit onder- en bovenbouw)
- ouders
- conciërge
- hovenier of contactpersoon van de onderhoudsploeg
- andere gebruikers, zoals bijvoorbeeld BSO
- buurtbewoners die betrokken zijn bij beheer of toezicht
- vrijwilligers die een rol spelen in het beheer
- overige geïnteresseerden die willen gaan meewerken

Inhoud workshops

Wanneer een school zich heeft aangemeld, zal allereerst een intake-gesprek plaatsvinden met een vooronderzoek naar de voortgang en de vraagstukken. Verwacht wordt dat er minimaal vijf deelnemers zijn aan de drie workshops. Het totale programma bestaat uit:

- intake-gesprek met inventarisatie en vooronderzoek
- fietsexcursie (facultatief)
- 3 workshops (maatwerk per school)
- nazorg

Randvoorwaarden

Een workshop duurt 2 tot 2,5 uur, het moment van de workshops is per school verschillend. Per school zijn verder uren beschikbaar voor het voortraject, de specifieke vragen van de school, de uitwerking en voorbereiding van de praktijkopdrachten en nazorg. Voor de scholen zijn geen kosten verbonden aan het volgen van het programma, het programma wordt aangeboden door Fonds1818. Een voorwaarde is echter dat minimaal vijf vertegenwoordigers van de school (zie doelgroep) deelnemen aan de workshops.

Uitgangspunten

De workshops worden bij voorkeur verdeeld over verschillende seizoenen.

De nadruk van de workshops ligt op:

- het leren in de praktijk
- het integreren van het schoolplein bij het lesprogramma
- het leren uitvoeren en begeleiden van beheeractiviteiten
- inzicht krijgen in wat moet gebeuren per periode
- inzicht krijgen in wat er te beleven is op het schoolplein
- begeleiding bij opzetten van kalender/jaaroverzicht

De inhoud van de workshops beperkt zich tot een aantal deelvragen en onderwerpen. Er wordt doorverwezen naar de website van Ons Groene Schoolplein www.onsgroeneschoolplein.nl (OGS) en overige informatie bronnen. Steeds meer antwoorden op vragen betreffende beheer en educatieve activiteiten zullen te vinden zijn op OGS. In elke workshop komt de beheer- en beleefkalender aan bod en wordt er ruimte ingepland voor een natuurmoment.

Inventarisatie

Voorafgaand aan de workshops vind een voorbespreking plaats om vooraf te inventariseren hoe ver de school is met de uitvoering van het groene schoolplein en welke vragen er liggen. In 2015 zal indien gewenst voorafgaand aan de workshops een fietsexcursie georganiseerd worden.

De inventarisatie zoomt in op de ontwikkeling van het groene schoolplein (het ontwerp en de uitvoering) en de huidige situatie (het onderhoud en het gebruik). De volgende vragen worden onder andere gesteld:

Ontwerp

- Kunnen de deelnemers de verschillende elementen op het groene schoolplein benoemen? Wat zijn de functies?
- Is er een overzichtelijke plattegrond met de verschillende elementen?
- Is er een beplantingsplan aanwezig?
- Wie heeft het ontwerp gemaakt?
- Zijn er wensen voor extra elementen op het plein?

Uitvoering en onderhoud

- Wie heeft het groene schoolplein aangelegd? Werd er samengewerkt met anderen?
- Is er een hovenier betrokken bij ontwerp en aanleg?
- Is er een hovenier betrokken bij onderhoud?
- Welke onderhoudsafspraken zijn er? Is dat vastgelegd? Met wie?
- Is duidelijk welke onderhoudstaken bij de school liggen?
- Zijn er klassen actief met taken? Hebben klassen bijvoorbeeld een adoptiegebied?
- Welke taken liggen bij de ouders?
- Zijn er afspraken met de buurt gemaakt betreffende onderhoud?
- Zijn er werkdagen op school in samenwerking met ouders en de buurt?
- Zijn er onderdelen die extra zorg vragen?

Gebruik

- Wordt het schoolplein gebruikt voor lessen? Door welke groepen?
- Is er een methode op school aanwezig voor natuuronderwijs/wereldoriëntatie? Wordt er gebruik gemaakt van lokale NME voorzieningen?
- Zijn er gebruiksregels voor het groene schoolplein of voor delen ervan?
- Zijn er afspraken met de buurt gemaakt betreffende gebruik?
- Zijn er behalve school ook andere gebruikers van het plein?
- Zijn er onderdelen die extra zorg vragen?
- Hebben leerkrachten specifieke wensen bij het beheer en gebruik van het schoolplein?

Workshop 1

Motto 1e workshop

Verder inventariseren van het schoolplein

Enthousiasmeren en gerust stellen, handvatten geven voor onderhoud en educatie

Programma 1e workshop

Welkom, kennismakingsronde en inleiding

De deelnemers stellen zich voor.

Een leuke vorm tijdens de kennismaking is een ervaring te noemen rond het groene schoolplein, een ervaring vanuit de persoon zelf of een observatie van een kind.

De voorgeschiedenis van het project groene schoolpleinen en doel van deze workshops wordt besproken.

Spelelement: De deelnemers schrijven twee onderdelen op die voor hen belangrijk zijn op het groene schoolplein, positief of negatief (zie bijlage 1).

Ronde over het plein

Bij de verschillende onderdelen op het plein wordt informatie gedeeld zoals bijvoorbeeld:

- de ervaringen van de deelnemers
- verbeterpunten
- eventuele wensen
- vragen ten aanzien van onderhoud en beheer

Voorafgaand en tijdens de ronde over het plein worden natuureducatie onderwerpen aangestipt passend bij het moment en wordt een eerste kennismaking gemaakt met natuurbelevingsopdrachten.

Bespreken beheer- en beleefkalender

Een voorbeeld van de beheer- en beleefkalender wordt besproken en er wordt verwezen naar de voorbeelden op de website www.onsgroeneschoolplein.nl.

Ingaan op vragen

Vragen die spelen worden verder besproken en tips worden aangereikt.

Afsluiting en afspraak volgende workshop

Opdracht voor de volgende workshop is om de site en de kalenders te bekijken en te inventariseren wat er binnen de school al aanwezig is dat in de kalender kan worden ingevoerd.

Vooruitblik naar tweede workshop en vaststellen afspraak.

Workshop 2

Motto 2e workshop

De beheer- en beleefkalender passend bij de school. Hoe maak je dat?

Wat kan je met leerlingen op het plein doen? Ideeën voor buitenonderwijs.

Programma 2e workshop

Welkom en bespreken voortgang

In de eerste workshop is kennisgemaakt met de beheer- en beleefkalender. Besproken wordt hoe men daarmee verder is gegaan en tegen welke vragen men aanloopt.

Organisatie groene schoolplein

Met behulp van een vragenlijst (zie bijlage 2) wordt duidelijkheid verkregen over de organisatiestructuur rondom het groene schoolplein. Tips worden aangereikt om verbeteringen toe te passen en extra mensen (ouders, omwonenden) te betrekken bij de uitvoering.

Opdracht op het plein

Buiten worden één of meerdere opdrachten uitgevoerd (zie voorbeelden in bijlage 3).

Ingaan op de vragen van de vorige workshop

Naar aanleiding van thema's die spelen op de school wordt verder ingegaan op vragen.

Websites worden aangereikt en op de 'boekentafel' liggen boeken en overig materiaal ter verduidelijking/inspiratie.

Afsluiting en afspraak volgende workshop

Opdracht voor de volgende workshop is om de kalender(s) verder in te vullen en zo mogelijk al deels te integreren binnen de school.

Lesmethoden die al aanwezig zijn op school worden zoveel mogelijk ingevuld in de kalender.

Vooruitblik naar derde workshop en vaststellen afspraak.

Workshop 3

Motto 3e workshop

Werken aan continuïteit

Verder ontwikkelen van de beheer en beleefkalender

Voortgang en afspraken rondom beheer, onderhoud en educatie

Programma 3e workshop

Welkom en bespreken voortgang

Bespreken van de activiteiten naar aanleiding van de tweede workshop.

Is de beheer- en beleefkalender verder uitgewerkt?

Hoe is de inbedding van de kalender binnen de school? Zijn de voorlopige resultaten van de workshops binnen het lerarenteam besproken?

Opdracht op het plein

Afhankelijk van de voortgang en de situatie op school, wordt één of meer opdrachten gekozen om binnen of buiten uit te voeren (zie bijlage 3).

Ingaan op de vragen uit de vorige workshops

Wat is al afgerond en wat moet nog verder uitgewerkt of uitgezocht worden?

Afspraken over het groene schoolplein

Herhaling van spel uit workshop 1 (zie bijlage 1)

Afsluiting en evaluatie

Terugblik op de workshops.

Is er op een bepaald thema nog ondersteuning gewenst?

Uitwisselen van contactgegevens waar nog nodig.

Extra workshops

Afhankelijk van de wensen en behoeftes die leven binnen de school zal in overleg gekozen worden om een bepaald onderwerp verder uit te diepen, eventueel met een specialist (bijvoorbeeld een ontwerper, hovenier of wilgenbouwer) erbij.

Thema's zijn bijvoorbeeld:

- beplanting, (on)kruiden
- moestuin en fruittuin
- kruidentuin
- vlindertuin
- schaduwtuin
- aanleg en beheer van speciale educatieve elementen
- bodem en paden
- speeltoestellen en speelaanleidingen
- bouwen met wilgentenen
- muurtjes metselen
- insectenhotel maken
- grondsoorten
- composthoop aanleggen en composteren
- water speelplek en regelgeving
- gebruik regenwater
- buitenklas
- ...

Resultaten

Aan het einde van de derde workshop gaat de groep zelf verder met de werkzaamheden die nodig zijn op het schoolplein. De start die is gemaakt met de beheer- en beleefkalender zal hen daarbij helpen. Een verdere introductie binnen de school van de kalender zal echter nog wel aandacht vragen omdat de werkwijze nieuw is en verdere implementatie binnen de school nodig is. Door kruisbestuiving met het bestaande lesprogramma kan het gebruik en het beheer van het groene schoolplein verder binnen de school integreren, dat zal enige tijd vragen.

Met de deelnemers wordt afgesproken of zij nog verdere ondersteuning nodig hebben. In de praktijk blijkt dat men het erg prettig vindt wanneer na enige tijd nog een workshop mogelijk is om de voortgang na de introductie van de kalender verder te bespreken en te ondersteunen. Per deelregio zal bekeken worden op welke manier dat vorm kan krijgen.

Ter herinnering aan de deelname aan de workshops en voor gebruik op school krijgt de school bij de eerste workshop een basismap met informatiemateriaal en een koffertje met materialen voor gebruik bij lessen op het groene schoolplein.

Bijlage 1 - voorbeeld voor spel bij workshop 1

Bij de eerste workshop wordt een spel gedaan, waarbij door middel van rode en groene placemats, een smiley en diverse thema's duidelijk wordt gemaakt waar de plus- en minpunten liggen. Een leuk interactief spel dat in regio Den Haag gestart is.

De doelen zijn: alle neuzen dezelfde kant op en duidelijk krijgen waar nog aan gewerkt moet worden.

In workshop drie kan hier nogmaals naar gekeken worden om te zien of er al dingen verbeterd zijn en waar nog aandachtspunten liggen.

Uit onderstaande onderwerpen wordt naar aanleiding van de informatie die naar voren is gekomen in het intakegesprek) een keuze gemaakt door de workshop leiders

- speelgelegenheid
- losse materialen
- financiën
- medewerking directie
- hovenier actief
- onderhoud door tuingroep
- kennis bij onderhoudsteam
- vaste planten
- éénjarigen
- tuingereedschap
- lessen op het groene schoolplein
- kleine beestjes
- onderhoud door leerkrachten
- moestuin
- fruitbomen
- keuring
- rommel
- compost
- water/ regenwater
- plassen
- houtsnippers
- wilgenhut / wilgentunnel
- gedrag kinderen op het plein
- ...

Bijlage 2 - vragenlijst bij workshop 2

Om de afspraken rondom het groene schoolplein in kaart te brengen worden onder andere de volgende vragen besproken:

Onderhoud en tuincommissie

- Wie regelt en coördineert het onderhoud van het plein?
- Wie organiseert de communicatie met de verschillende partijen? Hoe wordt dat gedaan, via e-mail, Facebook, WhatsApp, ...?
- Hoe wordt de beheer- en beleefkalender ingezet?
- Hoe vaak komt de tuincommissie bijeen? Wat is eerstvolgende datum?
- Hoe communiceert tuincommissie met elkaar, met de leerkrachten, met de directie en met ouders?
- Is er een katern over het groene schoolplein in de nieuwsbrief of op de website van de school?
- Aan welke voorwaarden moet nog voldaan worden voordat men goed aan het werk kan? Hoe gaat men dit bereiken?
- Wat zijn de eerstvolgende werkzaamheden?

Leerkrachten

- Welke afspraken zijn er met de leerkrachten? Of welke afspraken staan geagendeerd om te maken? Wanneer en hoe?
- Hebben de verschillende groepen adoptieterreintjes?
- Is er een plattegrond van het plein beschikbaar met de verschillende deelgebieden?
- Is er een protocol beschikbaar dat gebruikt kan worden om nieuwe leerkrachten te informeren over het plein (verschillende elementen, leerdoelen, afspraken)?

Ouders

- Is er (meer) ouderparticipatie gewenst?
- Hoe gaat de tuincommissie de ouders bereiken?
- Wie gaat de communicatie naar de ouders organiseren?
- Wie gaat de ouders instrueren?

Evenementen

- Worden er 'evenementen' georganiseerd rondom het plein? Denk aan buurtfeest, NL Doet, seizoensfeest, eindejaarsfeest?

Bijlage 3 - natuuractiviteiten bij de workshops

Tijdens de workshops wordt naast aandacht voor natuur- en milieueducatie ook aandacht gegeven aan spelletjes op het schoolplein.

Voorbeelden die worden gedaan of achtergelaten:

- natuurmoment - iets uit de natuur in stilte bekijken ... andere dingen dan normaal vallen op, bespreken in de kring. Vaak wordt de workshop hiermee gestart.
- blinddoekwandeling - twee aan twee over het groene schoolplein wandelen, om beurten is er één van de twee geblinddoekt (thema's: vertrouwen geven, leiding geven, controle uit handen geven, oriënteren, terrein ervaren/voelen/horen).
Leuk spelelement voor workshop 1.
- natuurschilderij - klein materiaal verzamelen op het schoolplein en dat op een kaartje voorzien van dubbelzijdig plakband plakken, mooie landschapjes ontstaan. Leuk element voor workshop 1 of 2.
- spiegelopdracht - samen met een begeleidende buddy een pad afleggen kijkend via spiegel die naar boven is gericht. Leuk element voor workshop 1 of 2.
- speurtocht met (detail)foto's - op zoek naar de plekje's op de foto's. Leuk element voor workshop 1 of 2.
- schatten zoeken - vondsten uit de natuur zoeken en tentoonstellen Leuk element voor workshop 1 of 2.
- natuurmemorie - negen natuurlijke dingen op het plein zoeken. Die laten zien en met een doek bedekken. De deelnemers gaan op zoek naar dezelfde dingen.
Leuk element voor workshop 1 of 2.
- natuurpad - met behulp van kaartjes worden vragen gesteld langs een pad over het schoolplein - deelnemers leren bewuster te kijken en waar te nemen. Leuke opdracht voor de deelnemers om zelf een klein pad uit te zetten in workshop 2

Bijlage 4 - bronvermelding

Het educatief materiaal komt uit verschillende bronnen en wordt afhankelijk van de behoeften op de school per workshop uitgekozen:

- Ons Groene Schoolplein (OGS)
- NME centra
- Stichting Veldwerk
- Natuur buiten-gewoon
- IVN Scharrelkids
- KNNV
- Sharing Nature
- Natuurmonumenten Oerrrr
- Landschapsbeheer Nederland

Bijlage 5 - voorbeeld kalender (alle groepen)

Beheer- en beleefskalender - een voorbeeld

Beheer en educatief gebruik van het groene schoolplein door alle groepen

Naast dit schema is er een beheersplan van de hovenier (i.o. met ontwerper).
Elke groep heeft een taak in beheer en verzorging van het plein. De tuingroep voert enkele keren per jaar onderhoud uit.

Groep	1/2	3	4	5	6	7	8
Beheer taak	Zaaien in bijen- en vlindertuin (maart) Verzorgen (apr-okt) Beschutting voor dieren (herfst) Vogels voeren (winter)	Bollen planten (nov)	Beestjesplekken verzorgen	Moestuintje verzorgen	Ontdektuintje bijhouden (zintuigenplanten)	Bomen en struiken	Wilgen snoeien en vlechtwerk bijwerken Snoeien
Beleven	Jaarlijks lespakket NME: zaaien voor bijen- en vlindertuin Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten voor kleuters	Jaarlijks lespakket NME: kleine diertjes rond school Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten beestjes	Jaarlijks lespakket NME: insectenhotel Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten beestjes	Jaarlijks lespakket NME: groentuintje in de klas en buiten Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten schoolluinen	Jaarlijks lespakket NME: zaaien voor bijen- en vlindertuin Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten bijenplanten	Jaarlijks lespakket NME: planten en dieren rond school Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten bomen in de seizoenen	Jaarlijks lespakket NME: relatie groen en dieren Methode: ... Naar buiten met 4-seizoenenspel Opdrachtkaarten vogels
Aug	Kijken naar bloembezoekers			Oogst na vakantie	Zintuigenpad door ontdektuin		
Sep	Kijken naar bloembezoekers	Spinnen en slakken	Beestjes zoeken				
Okt	Herfstwandeling bladeren	Herfstwandeling bladeren	Herfstwandeling bloemen	Herfstwandeling vruchten	Herfstwandeling ...	Herfstwandeling bomen in de herfst	Herfstwandeling bomen in de herfst

Groep	1/2	3	4	5	6	7	8
Nov							
Dec							
Jan	Vogels voeren en kijken	Winterwandeling	Winterwandeling beestjes	Winterwandeling	Winterwandeling	Winterwandeling knoppen	Snoeien
Feb	Vogels voeren en kijken		Beestjeshotel bouwen buiten	Zaaien binnen		Bomen oprachten	Bouwen met wilgentenen
Mrt	Zaaien in klas Lentewandeling bollen en bloemen	Lentewandeling bollen en bloemen	Lentewandeling bollen en bloemen	Zaaien buiten Lentewandeling	Lentewandeling	Lentewandeling	Lentewandeling
Apr	Zaaien buiten						
Mei	Zintuigenpad in de tuin	Zintuigenpad in de tuin	Oprachten in de ontdektuin	Oprachten in de ontdektuin	Oprachten in de ontdektuin	Bomen oprachten	Bomen oprachten
Jun	Beestjes zoeken in de tuin	Beestjes zoeken in de tuin	Beestjes zoeken	Beestjes zoeken	Beestjes zoeken	Beestjes zoeken in de sloot	Beestjes zoeken in de sloot
Jul	Zomerwandeling	Zomerwandeling	Zomerwandeling	Zomerwandeling	Zomerwandeling	Zomerwandeling	Zomerwandeling

---

Bijlage 6 - informatiemateriaal voor de scholen

Inhoud basismap 'Ons Groene Schoolplein'

- Inhoudsopgave
- Workshop programma
- Plattegrond en ontwerp van het groene schoolplein
- Beplantingsplan
- Overzicht intakegesprek
- Beheer- en beleefkalender
- Adressen voor nme
- Overige adressen (websites, Pinterest, FaceBook, ...)
- Belangrijke adressen en contactpersonen
- Voorbeelden natuuractiviteiten
- Onderhoudsdocumenten

Inhoud koffertje 'Ons Groene Schoolplein'

- Inhoudsopgave (geplastificeerde kaart)
- Zoekkaarten
- Loepjes
- Loep potjes
- Kompas
- Stoepkrijt
- Kaartjes met dubbelzijdig plakband
- Planten pers
- Zakje zaad of bolletjes (afhankelijk van seizoen)
- Zaadbommetjes van Cruydt-hoeck zaden

Fonds 1818

